

Марына Антанюк-Пруто / Maryna Antaniuk-Prouteau

Universität Bremen, Deutschland / University of Bremen, Germany

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-6484>

e-mail: 1am@tut.by

Статус моў у Беларусі: гістарычны агляд

The status of languages in Belarus: a historical overview

Status języków na Białorusi: rys historyczny

ABSTRACT: The article analyzes the role and legal status of languages in Belarus in different historical periods (from the times of the Grand Duchy of Lithuania to the present day). The influence of the state language policy on the development and functioning of the Belarusian language is considered. Statistics are given, legal documents are analyzed.

KEYWORDS: language status, language legislation, Belarusian language, functioning, language development, language rights, language policy, ethnic language, nation.

Сучасная Беларусь з'яўляецца шматмоўнай. Згодна з перапісам насельніцтва 2019 г. на яе тэрыторыі ўжываюцца каля 160 розных моў.

Так, напрыклад, беларускую мову лічаць роднай 5 094 928 чалавек, рускую – 3 983 765, украінскую – 55 020, польскую – 20 740, армянскую – 5348, цыганскую – 5067, азербайджанскую – 3427, літоўскую – 1597, грузінскую – 1884, нямецкую – 376, туркменскую – 4986, французскую – 244, іўрыт – 490 чалавек. Такая моўная разнастайнасць абумоўлена традыцыйнай шматэтнічнасцю Беларусі.

Функцыянаванне гэтых і іншых моў у розных сферах рэгулюецца Законам “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь”. Так, згодна з гэтым Законом прадстаўнікі ўсіх нацыянальнасцяў маюць права карыстацца іх нацыянальнымі мовамі і выбіраць мову зносін (арт. 3). Акрамя таго, Закон абараняе моўныя правы грамадзян: “Усякія прывілеі ці абмежаванні правоў асобы па моўных прыметах недапушчальныя”. Моўныя правы нацыянальных меншасцяў замацаваны Законом “Аб нацыянальных

меншасцяx у Рэспубліцы Беларусь” (ад 11 лістапада 1992 г.), дзе сказана, што дзяржава гарантуе “права карыстацца роднай мовай, права выбару мовы стасункаў, а таксама права на свабоду выбару мовы выхавання і навучання” (арт. 6).

Статус моў вызначаецца Асноўным Законам. Так, дзяржаўнымі (афіцыйнымі) мовамі ў краіне, у адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, з’яўляюцца беларуская і руская мовы [*Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1997*: 37]. Гэтыя мовы маюць у краіне найвышэйшы юрыдычны статус, а значыць, яны павінны выкарастоўвацца ў заканадаўстве, судаводстве, справаводстве, СМІ, навуцы і адукацыі. На гэтых мовах павінны ажыццяўляцца афіцыйныя зносіны жыхароў краіны.

Беларуская і руская мовы маюць сёння аднолькавы юрыдычны статус, аднак выконваюць адрозныя функцыі ў грамадстве. Руская мова для беларусаў – гэта лінгва франка як унутры краіны, так і на міжнародным узроўні. Акрамя таго, гэта асноўная мова рускамоўных беларусаў і прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцяў.

Беларускай мове належыць асаблівы статус, якога не можа мець іншая мова. Яна з’яўляецца нацыянальнай і этнічнай мовай беларусаў, якія паводле перапісу 2019 г. складаюць 84,9% ад усяго насельніцтва. Гэта найбольш істотная і яскравая рыса беларускага этнасу, што вылучае яго сярод іншых народаў свету, з’яўляецца адным са сродкаў самавыяўлення і самаідэнтыфікацыі. Беларуская мова – асноўны носьбіт інфармацыі пра звычаі, нормы, мараль, ідэалы, гісторыю беларусаў. Таму яе называюць базавым элементам культуры.

Фактычную моўную сітуацыю і сацыяльны статус моў у Беларусі часткова характарызуюць дадзеныя апошніх перапісаў насельніцтва 2009 і 2019 гг. Так, за апошнія 10 гадоў колькасць жыхароў краіны, якія лічаць беларускую мову роднай, узрасла з 53,2% да 54,1% (з 5 058 402 да 5 094 928 чал.), як і колькасць тых жыхароў, што назвалі яе мовай хатніх зносін, – з 23,4% да 26% (з 2 227 175 да 2 447 764 чал.).

Працэнт рускай мовы ў якасці роднай павялічыўся з 41,5% да 42,3%, а ў якасці мовы хатніх зносін – з 70,2% да 71,4%.

Статыстыка адносна іншых моў таксама змянілася. Напрыклад, за апошнія 10 гадоў колькасць жыхароў, што назвалі роднай польскую мову, павялічылася з 16 911 да 20 740, украінскую – з 51 039 да 55 020, грузінскую – з 1214 да 1884, армянскую – з 4337 да 5348, кітайскую – з 1601 да 1772, іўрыт – з 298 да 490.

Паказчыкі асобных моў знізіліся. Напрыклад, колькасць жыхароў, што назвалі роднай літоўскую мову, паменшала з 1875 да 1144, латышскую – з 524 да 423, малдаўскую – з 1570 да 1187, турэцкую – з 374 да 299.

Некаторыя мовы ўвогуле не былі названыя, у адрозненне ад папярэдняга перапісу: эвенская, ульчская, тубаларская. А некаторыя з'явіліся ў спісе: чукоцкая, чарнагорская, партугальская, македонская.

Аналіз статусу і ролі нацыянальнай і іншых моў у розныя гістарычныя перыяды неабходны для разумення працэсаў, што адбываюцца ў грамадстве.

У гісторыі Беларусі моўная палітыка непасрэдна ўплывала на развіццё мовы і нацыі. З набыццём афіцыйнага статусу мова не толькі знаходзілася пад абаронай дзяржавы, але і атрымлівала магчымасць для ўсебаковага і натуральнага развіцця.

Так, наданне старабеларускай мове афіцыйнага статусу ўпершыню адбылося ў Вялікім Княстве Літоўскім (ВКЛ). Гэты статус быў замацаваны Статутам ВКЛ 1566 г. і паўтораны ў Статуце ВКЛ 1588 г. На ёй выдаваліся законы, вялося справаводства, ажыццяўлялася дыпламатычная перапіска, складаліся акты пры канцылярыі Вялікага Князя ВКЛ. Усё гэта спрыяла выпрацоўцы лексічных норм, пашырэнню слоўніка і натуральнаму фармаванню тэрміналогіі [Антанюк 1987: 15].

Сітуацыя змянілася пасля страты статусу афіцыйна-справавой мовы. Як вядома, на працягу XVII ст., калі ВКЛ у складзе Рэчы Паспалітай усё больш падпадала пад польскі ўплыў, старабеларуская мова паступова страчвала свае функцыі, выходзіла з адміністрацыйнага ўжытку, а яе функцыі ўзяла на сябе польская мова. У 1696 г. пастановай Варшаўскага сейма выкарыстанне беларускай мовы ў справаводстве ВКЛ было скасавана. З гэтага часу ў Беларусі афіцыйнай мовай стала польская (разам з лацінскай), якая ўжывалася ў судаводстве і адміністрацыйна-дзяржаўным кіраванні. З канца XVIII ст. у выніку падзелу Рэчы Паспалітай да яе далучылася і руская мова, якая ў XIX ст. пачала пашырацца ў адміністрацыйнай сферы. З гэтага часу Беларусь стала аб'ектам моўнай і культурнай асіміляцыі з боку Расіі.

Адметныя меры па правядзенні асіміляцыі пачаліся з адмены ў 1840 г. дзеяння Статута ВКЛ 1588 г. і ўвядзення ў Беларусі рускага заканадаўства і рускай мовы ў дзяржаўных установах [Беларуская энцыклапедыя, 10: 350–351]. Царская ўлада, як і афіцыйная расійская навука, не прызнавалі самастойнасці беларускай мовы і лічылі яе дыялектам рускай. Аднак некаторыя рускія вучоныя ўжо на самым пачатку XIX ст. “выказваліся за правамернасць вылучэння беларускай мовы як самастойнай нароўні з іншымі ўсходнеславянскімі мовамі” [Шакун 1967: 6].

Беларуская мова функцыянавала ў той час у сферы бытавых зносін. Усерасійскі перапіс насельніцтва 1897 г. паказаў, што ў пяці губернях (Магілёўскай, Віцебскай, Мінскай, Віленскай, Гродзенскай) 63,6% жыхароў лічылі беларускую мову роднай. Даследчыкі неадназначна

ацэньваюць вынікі таго перапісу, паколькі “поняття родного языка и национальности приравнивались друг к другу. Белорусский язык выделялся в составе русского наряду с великорусским и малорусским” [Коряков 2002: 25]. Аднак гэтыя лічбы ўсё ж даюць пэўнае ўяўленне аб тагачаснай моўнай сітуацыі.

На аснове структурных элементаў жывой народнай мовы ў XIX ст. пачала паступова фармавацца новая беларуская літаратурная мова. На пачатку XX ст. у царскай Расіі быў прыняты закон аб свабодзе друку. Функцыянаванне беларускай мовы значна пашырылася ў журналістыцы і літаратуры. Аднак у Расійскай імперыі беларуская мова не мела статусу афіцыйнай і не ўжывалася ў сферы дзяржаўнай улады і кіравання.

Афіцыйны статус новая беларуская літаратурная мова набыла пасля 1917 г. Спачатку ў Беларускай Народнай Рэспубліцы, дзе яна была адзінай афіцыйнай мовай, пасля – у Літоўска-Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы, дзе ў якасці афіцыйных ужываліся пяць моў (літоўская, беларуская, руская, польская, ідыш).

У Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы (БССР) афіцыйнымі сталі чатыры мовы. Так, у Канстытуцыі БССР 1927 г. У якасці афіцыйных абвешчаліся беларуская, яўрэйская, руская, польская. Аднак першай сярод роўных называлася беларуская мова:

У дзяржаўных і грамадскіх установах і арганізацыях Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ўсталёўваецца поўнае раўнапраўе беларускай, яўрэйскай, рускай і польскай моў. З прычыны значнай перавагі ў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы насельніцтва беларускай нацыянальнасці беларуская мова абіраецца як *пераважная* для ўзаемадачынэнняў паміж дзяржаўнымі, прафесійнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі. Публікацыя найважнейшых заканадаўчых актаў адбываецца на беларускай, яўрэйскай, рускай і польскай мовах (арт. 21–23).

У 1920-я гг. праводзілася палітыка, накіраваная на развіццё культуры і моў народаў СССР (у Беларусі яна набыла назву палітыкі беларусізацыі). Гэта дзейсна спрыяла развіццю беларускай мовы, шырокаму ўкараненню яе ў найважнейшых сферах жыцця. Беларуская мова замацавалася ў афіцыйнасправовай сферы, судовай сістэме і органах кіравання, школе і навуцы.

Аднак у 1930-я гг. палітыка беларусізацыі хутка змянілася не менш актыўнай палітыкай стварэння адзінага савецкага народа на аснове дээтнізацыі, пазбаўлення этнічных асаблівасцяў народаў нацыянальных рэспублік СССР пры дамінаванні рускай мовы. Адным з найважнейшых кірункаў дээтнізацыі было так званае збліжэнне нацыянальных моў на агульнай аснове, у якасці якой выступала руская мова.

Так, у Канстытуцыі БССР 1937 г. ужо дакладна не вызначаецца дзяржаўны статус беларускай ці якойнебудзь іншай мовы, гаворыцца толькі пра тое, што “Законы, прынятыя Вярхоўным Саветам БССР, публікуюцца на беларускай, а таксама на рускай, польскай і яўрэйскай мовах” (арт. 25), а “Судаводства ў БССР вядзецца на беларускай мове з забеспячэннем для асоб, якія не валодаюць гэтай мовай, поўнага азнаямлення з матэрыяламі справы праз перакладчыка, а таксама права выступаць на судзе на роднай мове” (арт. 86).

На частцы этнічнай тэрыторыі беларусаў, якая знаходзілася да верасня 1939 г. пад уладай Польшчы, афіцыйнай была польская мова.

У Канстытуцыі 1978 г., як і ў Канстытуцыі 1937 г., беларуская і іншыя мовы не зацвярджаліся ў якасці дзяржаўных, гаварылася толькі, што Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР “публікуе на беларускай і рускай мовах законы Беларускай ССР і іншыя акты” (арт. 105), “судаводства ў Беларускай ССР вядзецца на беларускай ці рускай мовах або на мове большасці насельніцтва дадзенай мясцовасці” (арт. 158).

Трэба адзначыць, што адрозненнем гэтай рэдакцыі Канстытуцыі з’яўляецца адыход ад шматмоўя ў адміністрацыйнай сферы. З гэтага часу гаворка ідзе пра выкарыстанне беларускай і рускай моў, а польская і яўрэйская мовы не згадваюцца. Такім чынам, афіцыйнае шматмоўе праіснавала ў Беларусі з 1919 па 1978 гг.

Канец 1980 – пачатак 1990х гг. характарызуецца як перыяд новага нацыянальнага адраджэння, у тым ліку развіцця беларускай мовы. У 1989 г. створана Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны.

Значнай падзеяй стала прыняцце Закона “Аб мовах у Беларускай ССР” (1990 г.), які замацаваў дзяржаўны статус беларускай мовы і яе выкарыстанне ў розных сферах грамадскага жыцця.

Як вядома, тады адбыліся істотныя змены ў сацыяльных, эканамічных і прававых адносінах, была абвешчана суверэнная Рэспубліка Беларусь (1991).

Гэтыя фактары садзейнічалі значнаму пашырэнню сфер функцыянавання беларускай мовы. Адкрываліся беларускамоўныя школы. У 1993–1994 гг. 63,4% школ ажыццяўлялі навучанне на беларускай мове, 8% на рускай мове і 28,6% на абедзвюх мовах [Конюшкевич 1994: 214]. Мова выкарыстоўвалася ў ВНУ, міністэрствах, ведамствах. Вялася праца па ўдасканаленні беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Распрацоўвалася тэрміналогія ўсіх галін ведаў.

Тагачасную моўную сітуацыю адлюстроўваюць і дадзеныя перапісаў. У перыяд з 1989 па 1999 гг. колькасць жыхароў, што назвалі беларускую мову роднай, вырасла з 65,6% да 73,7%.

Аднак, як адзначаюць даследчыкі, руская мова ўсё яшчэ дамінавала ў важнейшых сферах грамадскага жыцця, і прычыны гэтага палягалі ў гістарычным лёсе беларусаў, вынікам чаго сталі змены “в массовом сознании белорусов, переключение которого в короткие сроки и в условиях жесточайшего социально-экономического и политического кризиса происходит медленно и болезненно” [Конюшкевич 1994: 215].

Статус беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай быў замацаваны першай Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь 1994 г. Руская мова вызначалася як мова міжнацыянальных зносін: “Рэспубліка Беларусь забяспечвае права свабоднага карыстання рускай мовай як мовай міжнацыянальных зносін” (арт. 17).

У адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь (са змяненнямі і дапаўненнямі, прынятымі на рэспубліканскім рэфэрэндуме 24 лістапада 1996 г.) абвешчана дзяржаўнае беларускае двухмоўе [*Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь* 1997: 37].

Як змянілася моўная палітыка і фактычная моўная сітуацыя да і пасля замацавання афіцыйнага двухмоўя, часткова адлюстроўваюць наступныя лічбы. У 1990–1993 гг. назіралася значнае павелічэнне колькасці навучэнцаў на беларускай мове прыкладна на 20%. У 1994 г. “было набрано по Минску 58% первоклассников для обучения на белорусском языке, а уже буквально через год в 1995 году – уже всего 19,5%. Такие же показатели наблюдаем по всем областям Беларуси” [*Как белорусский язык...*, online].

Перавагу ў бок рускай мовы адлюстравалі і наступны перапіс 2009 г., вынікі якога паказалі значнае зніжэнне колькасці жыхароў, што назвалі беларускую мову роднай (з 73,7% да 53,2%). Такія факты сведчаць аб працэсе моўнай асіміляцыі і дэбеларусізацыі.

У наступны дзесяцігадовы перыяд бачым супярэчлівыя лічбы. З 2010 па 2018 гг. колькасць школьнікаў, што навучаліся на беларускай мове, знізілася з 19 да 11,1% [Соколов 2020: 72].

Аднак дадзеныя перапісу 2019 г. паказалі рост колькасці жыхароў, што назвалі беларускую мову роднай да 54,1%. Варта адзначыць, што павялічыўся і працэнт беларусаў у нацыянальным складзе насельніцтва за апошнія 20 гадоў з 81,2% да 84,9% [*Подведены итоги...*, online].

У апошнія гады ўзрастае цікавасць да беларускай мовы як унутры краіны, так і сярод беларусаў замежжа. З’явіліся шматлікія адукацыйныя і творчыя беларускамоўныя праекты. Назіраецца павышэнне сацыяльнага статусу беларускай мовы, а таксама кансалідацыя беларусаў на аснове нацыянальнай культуры.

У сучасных умовах беларуская мова развіваецца супярэчліва. З аднаго боку, яна валодае неабходным патэнцыялам для абслугоўвання

ўсіх сфер грамадскага жыцця, мае ўсе функцыянальныя стылі і жанры, яе лексічны склад папаўняецца, складаюцца слоўнікі, ствараюцца навучальныя дапаможнікі. З другога боку, беларуская мова аказваецца недастаткова запатрабаванай.

Супярэчлівай з'яўляецца і моўная палітыка дзяржавы. Даследчыкі адзначаюць, што ў цэлым яна скіравана на падтрымку рускай мовы. Стаўленне дзяржавы да беларускай мовы выглядае парадаксальным: з аднаго боку, яна выцясняецца (зніжаецца колькасць школ, мова не ўжываецца ў сферы адміністрацыі), а з другога боку, – падтрымліваецца (фінансуецца адукацыя, культура і г. д.). Такая моўная сітуацыя з'яўляецца ўнікальнай у сучасным свеце. “Особую уникальность белорусской ситуации придает тот факт, что теснимый язык – белорусский – имеет статус государственного и является родным для двух третей населения” [Коряков 2002: 88, 118].

У такіх варунках беларускай мове цяжка канкурураваць з рускай мовай і рэалізоўваць сваю поліфункцыянальнасць.

У сітуацыі білінгвізму беларуская і руская мовы павінны функцыянаваць і развівацца гарманічна. Адзін з найбольш важных захадаў, які мог бы садзейнічаць падтрымцы беларускай мовы, – гэта рэальнае пашырэнне яе функцый у дзяржаўнай сферы, у грамадскім жыцці. Верагодна, у моўным заканадаўстве варта было б зрабіць акцэнт на пашыраным выкарыстанні беларускай мовы. Такая практыка ўжо была ў Беларусі, напрыклад, у згаданай Канстытуцыі БССР 1927 г. усталёўвалася поўнае раўнапраўе чатырох моў у дзяржаўных і грамадскіх установах. Аднак з прычыны значнай перавагі насельніцтва беларускай нацыянальнасці беларуская мова была абірана “як *пераважная* для ўзаемадачынненняў паміж дзяржаўнымі, прафесійнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі” (арт. 21–23). Гэта праблема, безумоўна, патрабуе асобнага аналізу. Карысным будзе і вывучэнне заканадаўчага вопыту іншых краін з дзяржаўным двухмоўем і шматмоўем.

Адпаведна сучаснаму Закону *Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь* “кіраўнікі, іншыя работнікі дзяржаўных органаў і іншых арганізацый павінны валодаць беларускай і рускай мовамі ў аб'ёме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў” (арт. 4), а таксама адпаведна Закону *Аб дзяржаўнай службе* (ад 23 ліпеня 2019 г.) “права на паступленне на дзяржаўную службу маюць грамадзяне Рэспублікі Беларусь, якія дасягнулі васьмнаццацігадовага ўзросту і валодаюць дзяржаўнымі мовамі Рэспублікі Беларусь” (арт. 24). Аднак веданне і выкарыстанне беларускай мовы дзяржаўнымі служачымі павінна быць не толькі дэюрэ, але і дэфакта.

Таксама неабходна забяспечыць моўны баланс шляхам выдання законаў на дзвюх мовах. Мэтазгодна ўводзіць болей беларускамоўных

дысцыплін у навучальных установах, павялічыць колькасць гадзін на вывучэнне мовы і ўвогуле пашырыць беларускамоўнае навучанне.

У аспектах моўнай палітыкі і моўнага навучання карысным будзе даследаванне вопыту шматмоўнага Люксембурга, двухмоўнай Канады, унікальнага вопыту Ізраіля па адраджэнні і ўкараненні іўрыта.

Пры такім незбалансаваным двухмоўі беларуская мова патрабуе асаблівай увагі і маштабнай дзяржаўнай падтрымкі. Эфектыўным мог бы стаць нацыянальны праект накшталт даведачна-інфармацыйнага партала gramota.ru, які ўтрымліваў бы ўсю неабходную інфармацыю пра беларускую мову: правілы, гісторыю мовы, слоўнікі, электронную бібліятэку, форум, навіны, лекцыі, падкасты і інш. Напрыклад, у Расіі партал gramota.ru фінансуецца Федэральным агенцтвам па друку і масавых камунікацыях.

Патрабуюць увагі і праблемы развіцця беларускай мовы за мяжой, у Літве, Польшчы, Украіне, Расіі і іншых краінах, дзе беларусы лічацца этнічнай меншасцю. Гэта важна для захавання беларускага этнасу, кансалідацыі беларусаў і папулярызацыі Беларусі ў свеце.

Неабходна падтрымліваць і мовы этнічных меншасцяў на тэрыторыі Беларусі. Такога прынцыпу прытрымліваецца і сучасная Еўропа. Так, у прэамбуле *Еўрапейскай хартыі аб рэгіянальных мовах і мовах меншасцяў* гаворыцца аб тым, што абарона і развіццё рэгіянальных моў меншасцяў у розных краінах і рэгіёнах Еўропы з'яўляецца важным укладам у будаўніцтва новай Еўропы, заснаванай на прынцыпах дэмакратыі і разнастайнасці культур у рамках нацыянальнага суверэнітэту і тэрытарыяльнай цэласнасці.

“Адзінства ў разнастайнасці” – дэвіз Еўрапейскага Саюза, які азначае, што разнастайнасць культур, традыцый і моў Еўропы – пазітыўны фактар для гэтага кантынента. Варта адзначыць, што беларуская мова таксама з'яўляецца часткай еўрапейскага і сусветнага моўнага багацця.

Важна таксама захоўваць і развіваць рэгіянальную моўную і культурную самабытнасць Беларусі (напрыклад, Усходняга і Заходняга Палесся), якой пагражае знікненне.

Папулярызацыя і культываванне на агульнадзяржаўным узроўні беларускай мовы, а таксама моў этнічных меншасцяў будуць садзейнічаць з'яднанню і развіццю адзінай шматэтнічнай нацыі Беларусі. (Мы разглядаем паняцці ‘нацыя’ і ‘этнос’ як неідэнтычныя. Сучасная нацыя – гэта аб'яднанне грамадзян дзяржавы, незалежна ад іх этнічнай і расавай прыналежнасці. Яе яшчэ называюць палітычнай і грамадзянскай нацыяй, паколькі прыналежнасць да яе вызначаецца грамадзянствам у дзяржаве. Этнос жа бярэ пачатак галоўным чынам ад рода-племянных супольнасцяў і валодае калектыўнай самасвядомасцю кроўнай роднасці).

Ва ўмовах сучаснай міжнароднай інтэграцыі, інтэнсіўных міграцыйных працэсаў актуальным з'яўляецца пытанне аб захаванні самабытнасці беларускага этнасу. Адным са сродкаў самаідэнтыфікацыі этнасу з'яўляецца этнічная мова. Беларуская мова з'яўляецца магутным механізмам кансалідацыі беларускага грамадства. Яна забяспечвае этнічнае адзінства, злучае розныя пакаленні і аб'ядноўвае беларускі народ у геаграфічнай прасторы (на тэрыторыі Беларусі і за яе межамі). Захаванне гэтай этнічнай інтэграцыйнай функцыі беларускай мовы – адна з найважнейшых задач у сферы культурнай палітыкі. Ніякая іншая мова не можа выконваць такой ролі. Таму неабходна выпрацаваць захады і стварыць умовы для развіцця і папулярызацыі беларускай мовы, каб яна валодала ўсёй паўнатай функцый. Гэта мае важнае значэнне для далейшага развіцця беларускага грамадства.

Спіс літаратуры

- Antanûk L.A. 1987. *Belaruskaâ navukovaâ tÛrminalogiâ: Farmiravanne, struktura, uparadkavanne, kanstruâvanne, funkcyâniravanne*. Minsk: Navuka i tÛhnika [Антанюк Л.А. 1987. *Беларуская навуковая тэрміналогія: Фарміраванне, структура, упарадкаванне, канструяванне, функцыяніраванне*. Мінск: Навука і тэхніка].
- Belaruskaâ êncyklapedyâ u 18 tamah*. 1996–2004. Minsk: Bel'En. [Беларуская энцыклапедыя ў 18 т. 1996–2004. Мінск: Бел'Эн].
- Kak belorusskij âzyk postepenno ischezaet iz shkoly. Lûbopytnye cifry* [Как белорусский язык постепенно исчезает из школы. Любопытные цифры] [online] <https://mamochki.by/rebenok/articles/stature/difficulty/26819-russky-ili-belorussky-kakoi-yazyk-vybirali-shkoly.html> [доступ: 10.02.2022].
- Konûškevič Mariâ. 1994. *Âzykovaâ situaciâ v Belorussii i osobennosti funkcionirovaniâ russkogo i belorusskogo âzykov*. U: *Âzyk v kontekste obšestvennogo razvitiâ*. Moskva [Конюшкевич Мария. 1994. *Языковая ситуация в Белоруссии и особенности функционирования русского и белорусского языков*. В: *Язык в контексте общественного развития*. Москва].
- Korâkov Ūrij. 2002. *Âzykovaâ situaciâ v Belorussii i tipologiâ âzykovykh situacij: diss. ... kand. filol. nauk*. Moskva [Коряков Юрий. 2002. *Языковая ситуация в Белоруссии и типология языковых ситуаций: дисс. ... канд. филол. наук* 10.02.19. Москва].
- Kanstytucyâ RÛspubliki Belarus' 1994 goda (sa zmânennâmi i dapaŭnennâmi, prynâtymi na rÛspublikanskim rÛferêndume 24 listapada 1996 g.)*. 1997. Minsk: Belarus' [Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1994 года (са змяненнямі і дапаўненнямі, прынятымі на рэспубліканскім рэферэндуме 24 лістапада 1996 г.). 1997. Мінск: Беларусь].
- Podvedeny itogi perepisi naseleniâ Respubliki Belarus' 2019 goda* [Подведены итоги переписи населения Республики Беларусь 2019 года] [online] <https://pravo.by/novosti/novosti-pravo-by/2020/september/54414/> [доступ: 25.01.2022].
- Sokolov Aleksandr. 2020. *Sovremennaâ âzykovaâ situaciâ v Belorussii i ee dinamika v postsovetskij period*. "Geopolitika i êkogeodinamika regionov". Т. 6(16). Вып. 4: 66–82 [Соколов Александр. 2020. *Современная языковая ситуация в Белоруссии и ее динамика в постсоветский период*. "Геополитика и экогеодинамика регионов". Т. 6(16). Вып. 4: 66–82].

Šakun Leŭ. 1967. *Karotki aglâd razviccâ belaruskaga movaznaŭstva*. U: *Belaruskae movaznaŭstva: Bibliâgrafičny ŭkazal'nik (1825–1965 gg.)*. Minsk: Navuka i tэхnika [Шакун Леў. 1967. *Кароткі агляд развіцця беларускага мовазнаўства*. У: *Беларускае мовазнаўства: Бібліяграфічны ўказальнік (1825–1965 гг.)*. Мінск: Навука і тэхніка].

STRESZCZENIE: Autorka artykułu analizuje rolę i status prawny języków na Białorusi w różnych okresach historycznych (od czasów Wielkiego Księstwa Litewskiego do współczesności). Rozważany jest wpływ polityki językowej państwa na rozwój i funkcjonowanie języka białoruskiego. Analizowane są statystyki i dokumenty prawne.

SŁOWA KLUCZOWE: status językowy, ustawodawstwo językowe, język białoruski, funkcjonowanie, rozwój językowy, prawa językowe, polityka językowa, język etniczny, naród.

АНАТАЦЫЯ: У артыкуле аналізуецца роля і прававы статус моў у Беларусі ў розныя гістарычныя перыяды (ад часоў ВКЛ да нашых дзён). Разглядаецца ўплыў моўнай палітыкі дзяржавы на развіццё і функцыянаванне беларускай мовы. Прыводзяцца статыстычныя дадзеныя, аналізуюцца юрыдычныя дакументы.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: статус моў, моўнае заканадаўства, беларуская мова, функцыянаванне, развіццё моў, моўныя правы, моўная палітыка, этнічная мова, нацыя.

Data przesłania artykułu: 15.07.2022

Data akceptacji artykułu: 25.09.2022

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Maryna Antaniuk-Prouteau / Марына Антанюк-Пруто – Niemcy, Uniwersytet w Bremie; dr; specjalność naukowa: językoznawstwo białoruskie; zainteresowania naukowe: rosyjska i białoruska terminologia prawnicza, terminologia prawa międzynarodowego, leksykologia, frazeologia rosyjska i białoruska.

Adres: Bibliothekstraße 1, 28359 Brema, Niemcy.

Wybrane publikacje (2020–2022):

1. Антанюк-Пруто Марына, Гваздовіч Г.А. 2020. *Навуковая спадчына Л.А. Антанюк (36–44)*. У: *Беларускае слова: тэрміналогія і тэрміназнаўства: зборнік артыкулаў на матэрыялах навуковых чытанняў, прысвечаных 70-годдзю з дня нараджэння прафесара Л.А. Антанюк*, пад агул. рэд. праф. М.Р. Прыгодзіча. Мінск: БДУ.
2. Гончарова Н.А., Антонюк-Пруто М.Г., Круглик Н.А. 2021. *Латиноязычныя афоризмы і іх семантычныя эквіваленты ў руском, беларуском і англійском языках*. *Словарь*. Мінск: БГМУ.